

Tournier voorbijgaan. In deze dingen heeft hij *ers* inderdaad heel veel te zeggen!

Daarom spijt het mij, dat ik, voor het verdere, meen zulk een ernstige kritiek op hem te moeten leveren. Een kritiek, die voor een belangrijk deel hiermee samenhangt, dat hij een aanhanger is van de Buchmanbeweging.

Ik vind bij Tournier, om te beginnen een geweldig subjectivisme. Tournier kan eigenlijk niets bewijzen; veel „is“ zo, omdat hij het zo „ziet“ of „aanvoelt“..... Dit kan ook haast niet anders, als we leten op de persoonlijkheid van Tournier zelf. Hij is een „interessant“ iemand; wat buitennissig. Hij getuigt immers van zichzelf, „dat hij een hang heeft naar het buitengewone en een afkeer van het alledaagse, centonige doktersleven“. Hij heeft toch „zijn complex tegen het normale leven“!!

We zagen, hoe Tournier beweert, dat God in de „stille tijd“ aan de luisterende mens „openbaringen“ geeft; hoe Hij hem „opdrachten“ verstrekt; hoe Hij daarin de mens „Zijn plan met het leven openbaart“. Maar Tournier kan niet bewijzen, dat dit alles ook werkelijk zo is! Integendeel, hij moet toestemmen (en hij doet dat dan ook eerlijk), dat men er nooit zeker van kan zijn, dat die ingevingen ook werkelijk van God afkomstig zijn; en dat ze niet maar producten van de eigen, menselijke geest zijn. Ik gaf U boven de citaten, waarin Tournier dit toestemt. Maar..... in zijn praktische werk doet Tournier toch maar steeds weer, alsof die „openbaringen“ en „opdrachten“ inderdaad van God afkomstig zijn. Weshalve hij dan ook van de patiënt gehoorzaamheid daaraan eist. We zagen boven, om maar één voorbeeld te noemen, hoe Tournier zonder enige kritiek, integraal met volle instemming doorgeeft, hoe iemand op zekere dag, toen hij stil was voor God, de

„opdracht“ kreeg met een jong meisje te trouwen, dat hem totaal onverschillig was; waarvan hij de taal niet eens sprak! En..... dat hij er toen maar mee trouwde!

Tournier toert tegen het grote en nog steeds toenemende aantal echtscheidingen. Hij zegt: „Terwijl er aan het begin dezer eeuw in Zwitserland één echtscheiding op 85 huwelijken voorkwam, telde men in 1936 één echtscheiding op de tien huwelijken en verleden jaar (dus 1939, P. J.) in Genève één op de vier huwelijken“ (RT. 89). Maar, zo vraag ik, is het wonder, als na zulk een lichtvaardige echtverbintenis, als we zo juist door Tournier zelf beschreven zagen, na enkele jaren ook een scheiding volgt?.....

Een ander staaltje van subjectivistisch handelen is het volgende:

„Op zekere morgen na enige weken van grote geestelijke activiteit“, zo vertelt Tournier, „voelde ik me moe. Terwijl mijn vrouw en ik stil waren voor God, kwam de gedachte bij me op, dat als God wilde, dat ik rust zou nemen. Hij mij dat wel zou laten weten... Een paar minuten later kwam ik een Amerikaanse collega tegen, die mij vertelde, dat hij op hetzelfde ogenblik de gedachte had gekregen, dat hij ons moest aanraden, drie dagen rust te gaan nemen. Een uur daarna reden wij in de auto weg.....“ (RT. 122). Ik vraag mij af: had Tournier in dat ene uur zijn hele praktijk geregeld? Een dokter kan toch niet „zó maar“ uit zijn praktijk wegllopen! Ik vraag mij verder af: als iedereen nu eens zo ging handelen, de ambtenaar op het kantoor, de arbeider in de fabriek, het dienstmeisje in de keuken, wat kregen we niet een ongelooflijke verwarring! Het hele leven liep toch in het honderd! We verzeilden van de ene willekeur in de andere

P. JASPERSE.

## Op de keper beschouwd

Dr W. J. C. Buitendijk, professor aan de Vrije Universiteit, gaf, bij de Uitgeefster J. H. Kok, N.V. te Kampen, onlangs een verzameling studiën en kritieken uit onder bovenstaande titel.

Op het stofomslag kondigt de Uitgeefster dit werk aan met de volgende woorden: „Dr Buitendijk legt in dit werk de grondslag voor een nieuwe christelijke literatuurbeschouwing. Het is een werk, dat voor de ontwikkeling van de christelijke literatuur van grote betekenis zal blijken te zijn, omdat hierin principiële richtlijnen worden gegeven.....“

Beantwoordt dit werk aan de verwachtingen, welke hier door de Uitgeefster worden gewekt?

De auteur zelf is wat voorzigtiger in zijn uitdrukkingen, wanneer hij ons in zijn „Woord vooraf“ vertelt, dat dit boek een keuze bevat uit studiën, die in de jaren 1946 tot 1950 gepubliceerd werden in verschillende periodieken, of uitgesproken voor de radio („onder de N.C.R.V.-Leeslamp“) of andere instellingen. Hij noemt deze studiën een „bundeling essays“. Hiermede wordt althans niet de suggestie gewekt, dat we hier te maken hebben met een grondleggende verhandeling over literatuur, waarmee „een nieuwe christelijke literatuurbeschouwing“ wordt gepresenteerd. Blijkens ditzelfde Woord vooraf, hebben wij de titel van deze verzamelbundel: „Op de keper beschouwd“, dan ook meer te betrekken op de kritische bespreking van een aantal, meest moderne, literaire werken, welke in het tweede deel voorkomen, dan op de essays, die in het eerste deel een plaats vinden.

Maar dit in het oog vattend, mogen we bij de bespreking van dit werk toch rekening houden met het feit, dat een professor aan de Vrije Universiteit deze publicaties aan het gereformeerde volk aanbiedt en in de tweede plaats, dat hij in deze publicaties radi-

caal andere wegen gaat dan ons gereformeerde volk opgevoed bij de Vrije Universiteit, voorheen geleerd is te gaan.

Het verwondert dan ook niet, dat dit boek de pen- nen in beweging heeft gebracht.

We herinneren aan een gedegen artikel van de heer G. Puchinger in zijn altijd interessant blad *Polemios* en aan wat o.a. de heer J. D. P. Warners er over schreef in: „In de Waagschaal“ en wat, ter bestrijding van de manier van kritiek-geven, Prof. Dr G. C. Berkouwer, tegenover Warners, schrijft in: „Gereformeerd Weekblad“ onder de titel: „Een onwaardige recensie“. („In de Waagschaal“ van 8 Februari j.l. en „Geref. Weekblad“ van 15 Febr. d.o.v.).

De Heer Puchinger wijst dit werk principieel af, omdat hij in dit werk aantreft SYNTHESE en omdat hij er in mist PURITANISME en daarom tot de overtuiging komt, dat Dr Buitendijk inzake de Literatuur definitief andere wegen zal willen bewandelen dan de School van prof. Dr J. Wille, waaruit hij is voortgekomen. „En“, zegt de heer Puchinger, „wanneer dit juist mocht zijn, dan lijkt het mij ook juist, dat dit althans niet onopgemerkt geschiede! En zo dit dan dreigt te geschieden, dan is het mij een daad van overtuiging, dat het op mijn weg kan liggen om deze paranymphe-aanslag op het onderwijs van een door ons om zijn beginselen geëerd Leermeeester zo niet te pareren, dan toch te signaleren.“

Wanneer het inderdaad de bedoeling is geweest van Dr Buitendijk, door de sterk synthetische inslag van zijn werk (we hopen daar later op terug te komen) de mensen uit andere kring nu ook wat sympathieker te stemmen voor wat er uit het Christelijke kamp over Literatuur gezegd en gedacht wordt, heeft deze bedoeling, althans voor wat de kring van „In de Waag-

schaal“ betreft, wel grandioos schipbreuk geleden. De Heer Warners zegt b.v. o.m.: „Ik besef, dat allerlei opvattingen en meningen van Dr Buitendijk en zijn gereformeerde broeders mij zo wezensvreemd zijn, dat ik mij gemakkelijker zou kunnen verplaatsen in de overtuigingen van een Boeddhist dan in die, welke dit boek bevat“. Hij heeft nog nimmer geloofd in een „calvinistische literatuurbeschouwing of een christelijke letterkunde en na de lezing van dit boek gelooft hij er nog minder van dan voordien, zo schrijft hij.

Wanneer Warners kritiek uitoefent op wat Dr Buitendijk schreef over Greshoff, besluit hij: „Ik weet niet, welke kolder ik meer moet waarderen, die van Greshoff of die van Buitendijk.....“.

En zo gaat het maar door.

Nu zelden we reeds, dat Prof. Berkouwer op zijn beurt weer de pen opnam tegen de manier waarop „In de Waagschaal“ kritiek uitoefende op dit boek.

Met veel wat Prof. Berkouwer aanvoert kunnen we ons verenigen, maar toch blijft de vraag: geeft Dr Buitendijk geen aanleiding tot een dergelijke „afmaakmethode“? Het synthese-standpunt is nog nooit in de historie een goed strategisch standpunt geweest om het Calvinisme tegen libertinisme of liberalisme te verdedigen.

Het is nu zeventig jaar geleden, dat Dr A. Kuiper, de stichter van de Vrije Universiteit, eens gedwongen werd ongeveer precies dezelfde materie, als Dr Buitendijk in zijn boek behandelde, n.l. de Calvinistische gedachte ten aanzien van literatuur, kunst en publiek vermaak, te verdedigen tegenover een Vrijzinnige, Rooms-katholieke en Ethische pers (we hopen daar later op terug te komen, mede om aan te tonen, dat Dr Buitendijk niet slechts Dr Wille verloochent, maar het gehele verleden van de Vrije Universiteit desavoueert), maar ofschoon mag worden aangenomen, dat die Vrijzinnige pers nog minder begrip had van wat Calvinisme is, dan verondersteld mag worden te heersen in de kring van de Barthiaans georiënteerde Waagschaal-mensen, was een reactie, als Dr Buitendijk hier ontmoet, toen onmogelijk. En dat niet door een andere mentaliteit van de linkse pers, maar door- aan de Kuiper deze dingen antithetisch en principieel aan de orde bracht. Er was ook toen zeer zeker felle reactie, vijandig soms, maar men begreep opperbest hoe de dingen lagen. Want wie de zaken, waar het hier om gaat antithetisch stelt, spreekt voor ieder klare taal, wie naar een synthese zoekt tussen Calvinisme en allerlei andere „ismen“, brengt de zaken in de mist, en kan op reacties als prof. Berkouwer „onwaardig“ noemt, rekenen.

Of is het niet in een dikke mist brengen, wanneer Dr Buitendijk over Greshoff schrijft: „Greshoff staat, althans in de laatste jaren, aan het begin van de kennis Gods. Onmiskkenbaar heeft hij in de poëzie — te verstaan in de ruimste zin — de voetstappen van God gezien, en het is hem een oorzaak tot verheerlijking van God“. Met instemming citeert hij Greshoff, wanneer deze zegt: „Niemand ontkent dat gedichten gevonden voorwerpen zijn. Wie heeft ze verloren? God?“

Is het nu wonder, dat de schrijver van „In de Waagschaal“ dit „kolder“ noemt? We kunnen niet anders, dan het met deze eens zijn, wanneer hij schrijft: „Hoe kan Greshoff de in Christus geopenbaarde God verheerlijken, terwijl hij Hem maar nauwelijks kent? Wat heeft Greshoff bedoeld met deze betise? Zie ik het goed, dan is het in het beste geval een slap aftreksel van die overschone platonische theorie over de herkomst van het kunstwerk, maar ik vraag me af, wat dat nu te maken heeft met de Godskennis, waarover Buitendijk schrijft.....“.

Wanneer iemand maar geen atheïst is, schijnt Buitendijk al reden tot blijdschap en dankbaarheid te hebben. Maar hij neemt de vraag in zijn boek niet in overweging, of de Deïst en de Pantheïst „op de keper be-

## Kerkinstituering op Borneo?

Het groepje Nederlanders in Ngabang is maar klein: acht volwassenen en vijf kinderen. Maar ze zijn allen lid van onze Kerk en dat is wel de oorzaak, dat we ons verplicht voelden tegenover de wereld om ons heen te tonen, dat er in Ngabang een Kerk is. Een licht op een kandelkaar heeft wat te betekenen, onder een korenmaat is het een nutteloze zaak en..... gaat uit.

Het zou heerlijk wezen, als we buitenstaanders er toe konden overhalen onze Zondagse samenkomsten bij te wonen, maar er doet zich deze moeilijkheid voor: niet alle Nederlanders zouden een Maleise prediking kunnen volgen. Bovendien is er maar één in ons midden, die een predikatie mag maken en uitspreken, n.l. Ds Agema, die door zijn werk als zendeling niet de tijd heeft om elke week twee predikaties te maken.

We hebben ook nog overwogen, om bestaande predikaties te vertalen en die dan in het Maleis voor te lezen, terwijl de anderen de Nederlandse tekst mee lezen.

Ten slotte hebben we er iets anders op gevonden, iets, wat ook door kan gaan, indien Ds Agema op tournee zou zijn.

Elke Zondagmorgen houden we een soort Zondagschool in het Maleis voor dezelfde mensen, die in de week ook komen. Ieder die het wenst, mag er bij komen. Om hen evenwel enigszins te gewennen aan de liturgie van een kerkdienst, wordt er gezongen, de Wet gelezen, weer gezongen, gebeden, een pericop uit de Bijbel gelezen en die toegelicht, daarna weer gezongen en gedankt.

Om het bidden begrijpelijk te maken, wordt dat eerst wel uitgelegd. Ook met het oog daarop, zijn er altijd minstens drie onzer aanwezig. Het dankgebed is altijd het „Onze Vader“, zodat deze mensen, als ze trouw komen, dat gaan leren. Ik heb het voor hen, die lezen kunnen, ook uitgetikt, evenals de versjes.

Ten einde de Wet voor hen enigszins duidelijk te maken, hebben we de eerste weken Bijbelse geschiedenissen verteld met telkens één der tien geboden als uitgangspunt. Maar onze vertelling moet ook naar de Verlosser der wereld wijzen, en ten derde wilden we graag de Bijbelse geschiedenissen zo geven, dat ze voor de regelmatige bezoekers tezamen een doorlopend geheel zouden vormen. Met enig zoeken lukt dat echter wel.

Het is altijd een spannend kwartiertje voor me, zo

's morgens, op de Zondag tussen kwart voor negen en negen uur. Zouden er komen? Zouden de getrouwe bezoekers velen hebben meegenomen? Gelukkig is zuster Bos altijd bereid het gehele ziekenhuis er even aan te herinneren, dat het Zondag is en dat het half negen is, want de ervaring heeft ons al lang geleerd, dat deze mensen van datum, dag noch uur iets afweten. Alle dagen van de week zijn voor deze mensen eender; vreselijk grauw.

Nu moet u niet denken, dat al ons werk hier zo prettig verloopt. Wat ik tot dusver vertelde, was wel fijn, maar er zijn ook teleurstellingen. Zo hadden we b.v. voorheen een oudere Daja-vrouw met haar volwassen zoon en twee kleine jongens regelmatig op bezoek. Die mensen zijn vroeger al met het Evangelie in ausraking gekomen en een gedeelte van dat gezin is gedoopt. Die volwassen zoon werkt als politiagent hier in Ngabang. Maar nu heeft zijn hoogste plaatselijke chef hem en zijn familie verboden naar die Bijbellessen te gaan..... en ze hebben niet de moed om dit gebod naast zich neer te leggen. Natuurlijk zullen we deze mensen het verkeerde van hun houding zeggen, en die chef hopen we er ook eens over aan te spreken, o.a. ook op grond van de wetten van dit land, waarin staat, dat er vrijheid van godsdienst is. Maar in ons spreken over deze dingen missen we iets. Ik zal trachten u dat uit te leggen.

Wanneer een kind thuis of op school of op straat